

Alman karikatürlerinde Türklere karşı sosyopolitik söylem

Mehmet Burak BÜYÜKTOPÇU¹

APA: Büyüktopçu, M. B. (2019). Alman karikatürlerinde Türklere karşı sosyopolitik söylem. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö6), 403-410. DOI: 10.29000/rumelide.649259

Öz

Türk ve Alman toplumları arasındaki uzun yıllara dayanan ilişkiler sonucunda doğal olarak olumlu ya da olumsuz önyargılar oluşmuştur. Bu önyargılar, bir özelliği de bir insanın veya bir olayın bazı özelliklerinin kısa, düşündürücü ve özlü bir fikir vermek amacıyla genellikle hiciv-komedi özelliğiyle birlikte çarpıcı şekilde resmedilme sanatı olan karikatür ile aktarılmaktadır. Bu çalışmada arşiv tarama tekniği ile derlenen 2015-2018 yılları arasında yayımlanmış Alman karikatüristlere ait örnekler hem olumlu hem de olumsuz önyargılara göre sınıflandırılarak göze çarpan oryantalist bakış açısına dayalı özellikler yorumlama yöntemiyle incelenmiştir. Ayrıca, Türklerin ritüelleri veya geleneklerine Almanların bakış açıları da değerlendirilerek, Türklerin hangi yönleriyle alay edildiği ya da hangi yönlerinin övüldüğü sorularına imgebilimsel açıdan yanıt aranmıştır. Ayrıca bu dönem yayımlanan karikatürlerde, daha çok siyasi söylemlerin gerçekleştirildiği tespit edilmiş, bu karikatürler onur kırıcı olsa da grafik imge türüne giren karikatürler grafik imge yorumlama tekniklerinden yararlanılarak aktarılmaya çalışılmıştır. Bu inceleme öncesinde, genel anlamda gösterge ve imge kavramlarının tanım karmaşasına da değinilmiş, imge ve gösterge kavramlarının yer yer benzerlik gösterebilir de aslında farklı kavramlar oldukları ve farklı bilimler doğrultusunda inceleme alanlarına sahip oldukları saptanmıştır. Bu bağlamda, imgeleri inceleyen bilim dalı olan imgebilim kavramı da farklı kuramcılar doğrultusunda değerlendirilmiş ve bu bilim dalı için yeni bir tanım geliştirilerek çalışmaya geniş bir bütünce oluşturulmuştur. Elde edilen imge, grafik imge ve imgebilim kavramları iki ülke arasındaki tarihi ardalardan da göz önünde bulundurularak ortaya konmaya ve analiz edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Karikatür, Alman karikatürleri, imge, Türk imgesi, Alman karikatürlerinde Türk imgesi.

The sociopolitical discourse against the Turks in German cartoons

Abstract

Positive or negative prejudices have naturally occurred as a consequence of the relations of many years between Turkish and German societies. These prejudices are effectually represented through caricatures, which, with their humorous and satirical content, strikingly portray some aspects of a person or an event in order to present a brief, puzzling and concise opinion on them. In this paper, samples of German caricatures, which were published between 2015-2018 and compiled with archive research, are classified according to positive and negative prejudices and their notable qualities based on orientalist point of view are going to be analysed with the method of interpretation. Besides, German people's views on Turkish rituals and traditions are evaluated and the ways in which the Turks are humiliated or praised are elaborated. It was determined that political discourses were

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kafkas Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Alman Dili ve Edebiyatı ABD (Kars, Türkiye), buyuktopcuburak@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-7240-6531 [Makale kayıt tarihi: 02.10.2019-kabul tarihi: 20.11.2019; DOI: 10.29000/rumelide.649259]

realized in the cartoons published in this period; Although these cartoons are degrading, cartoons that fall under the graphic image type have been tried to be transferred by using graphic image interpretation techniques. Before the examination, the definition complexity of the signs and images in general terms were also mentioned. Although the images and signs showed similarities in places, they were in fact different concepts and they had research areas in the direction of different sciences. In this context, the concept of imagology, which is a science that examines images, has been evaluated in line with different theorists and a new definition has been developed for this field and the study has been formed as a whole. The obtained image, graphic image and imagology concepts are tried to be put forward and analyzed by considering the historical background between two countries.

Keywords: Caricature, German caricatures, image, image of Turks, image of Turks in German caricatures.

Giriş

İstanbul'un 1453 yılında Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethedilmesiyle artan Türk korkusu, Orta Avrupa devletlerini bu düşmanla savaşmak için karalayıcı yorumlar yapmaya itmiştir. Bu korku kiliseye de yansımış ve Papa II. Pius geçmişte kendilerinin yabancı ülkelerde yenilgi aldıklarını, ancak Türklerin onları kendi vatanlarında mağlup ettiklerini dile getirmiştir. (Akt. Coşan, 2009: 31) Martin Luther öncülüğünde Türklerin konu edildiği ve Türkleri Avrupa sahnesinde ezeli düşman (Erbfeind) gibi gösteren çalışmalara rastlanmıştır. O dönemde Türkler için oluşturulan söylemler üst seviyelere çıkmış ve bir Türk'ü düşman kabul etmek için savaşmaya bile gerek olmadığı, düşman olmak için Türk olmasının yeterli olduğu vurgulanmıştır. XVI. yüzyılın sonlarına doğru Türklerin Viyana'yı kuşatması Almanya'da (o dönemki adıyla Prusya İmparatorluğu) Türklerle karşı düşmanlık seviyesinin daha üst boyutlara çıkmasına sebep olmuş ve Luther tarafından Türkler şeytan ve deccal olarak gösterilmiştir. Luther, Türklerin savaşta ne kadar zor bir millet olduğunu ve onlara karşı savaşınca kazanmanın imkânsız olduğunu "Türlere karşı savaşmak Tanrı'ya karşı savaşmaktır" (Akt. Coşan, 2009: 45-46) sözleriyle yorumlamıştır.

Almanya'da Türklerle karşı oluşan düşmanlık XVIII. yüzyılın ortalarına doğru yumuşamış, ortak komşu ve ortak düşman karşısında birlikte hareket etme zorunluluklarından dolayı III. Selim Dönemi'nin (1789-1807) ilk yıllarında iki ülke arasında yakın ilişkiler başlamıştır. Bu ilişkiler bağlamında 1790 yılı Ocak ayında Osmanlı Devleti ile Prusya arasında bir ittifak anlaşması imzalanarak, idari ve askeri anlamda işbirliğinin önü açılmıştır. (Altıntaş, 2013: 47-48) 1806 yılında Napolyon'un (1769-1821) Prusya'yı mağlubiyete uğratması ikili ilişkilerin duraklamasına sebep olsa da, III. Selim Dönemi'nde Albay von Goetze'nin Türk topçu birliklerini denetlediği ve Osmanlı Kara Ordusu'nu Prusya sistemine göre düzenlediği bilinmektedir. (Yılmaz, 1993: 33-34) III. Selim'den sonra tahta çıkan II. Mahmud'un ilişkileri daha ileriye taşıdığı ve Sultan Abdülhamid Dönemi (1876-1909) ile birlikte artık bu dostluk ilişkilerinin karşılıklı subay alışverişine kadar vardığı, hatta otuz-kırk arası Türk subayının Alman ordularında eğitim almak için gönderildikleri görülmüştür. (Altıntaş, 2013: 48; Ortaylı, 2015: 83-90) Sultan Abdülhamid Dönemi'nde Osmanlı ordusuna görevlendirilen Alman subayların sayısındaki artış ve Osmanlı Devleti'nin artık "hasta adam" olması I. Dünya Savaşı'nda da (1914-1918) Osmanlı Devleti ile Almanya ilişkilerinin devam etmesine sebep olmuş ve savaşta Almanya'nın kaybetmesi sonucu Osmanlı Devleti de mağlup sayılmıştır. (Yıldırım, 2019: 56-60)

I. Dünya Savaşı'ndan mağlup ayrılan iki ülke arasındaki ilişkiler yeniden duraklama dönemine girse de, II. Dünya Savaşı'nda (1939-1945) Almanya'nın ağır darbe almasıyla şehirleri yerle bir olmuş ve şehirleri

yeniden ayağa kaldırmak için Marshall yardımı Almanya'nın imdadına yetişmiştir. Bu çerçevede Türklere, Almanlar için imdat valfi olmuş ve Ankara Antlaşması (12 Eylül 1963) ile Türk işgücünün Almanya'ya yolu açılmıştır. Bu antlaşma ile Almanya'ya giden birinci kuşak uzun yıllar işçi olarak çalışmış ve bir kısmı Alman vatandaşlığını tercih etmiştir. Türklerin Almanya'ya göçü ile başlayan bu yeni dönem, çizimlerinde siyaset ve hükümet karşıtı söylemlerini esirgemeyen karikatüristlerin karikatürlerine de konu olmuştur. Türklere bazı karikatürlerde olumlu yönleriyle aktarılırken, bazı karikatürlerde Türklere olumsuz yönleri tasvir edilmiştir. (Lammel, 1995: 244-252; Büyüktopçu, 2014)

1. Karikatür

Yüzün belirgin çizgilerini ya da bedeninin oranlarını tamamen yergi amacıyla abartarak veya biçimini bozarak, desen, resim vb. yolla gülünç ve acayip bir betimleme sanatı (Gombrich, 1992) olarak tanımlanan karikatür, İtalyanca *yüklemek*, *sorumlu tutmak* anlamına gelmektedir. (Preston, 2006: 59) Ancak, karikatürün belirleyici özellikleri dikkate alındığında, yüzün çizgilerini veya bedeninin oranlarını abartarak insan ve toplumla ilgili her olayı konu alabilen, iğneleyici ve uyarıcı olup içerisinde gülme öğesi barındıran, hem düşündürüp hem de güldüren bir sanattır tanımı yapmak yanlış olmayacaktır.

Çalışmanın konusunu oluşturan 2015-2018 yılları arasında yayımlanan karikatürlere bakıldığında ise, karikatüristlerin Türklere yönelik olumlu veya olumsuz söylemlerini hiçbir baskı altında olmaksızın gerçekleştirdikleri görülmektedir. Yine çalışma konusunu karikatürler oluşturduğu için, karikatürlere imgebilimsel açıdan yaklaşılarak nesnel yorumlama tekniği sayesinde Alman karikatüristlerin karikatür okurunda oluşturmak istediği Türk algısı ayrıntılı bir biçimde irdelenecektir.

2. İmge, grafik imge ve imgebilim

İmge, çok yönlü ifadelerin dilsel resim taşıyıcısı olarak dar kalıba sokulmuş şekil ve sonucuna ancak yorumlayarak ulaşılabilen kavram (Best, 1980: 65) olarak tanımlansa da, bu tanımın imgeyi göstergebilim çatısı altında incelemeye yönelik bir tanım olduğu anlaşılmaktadır. Oysa imgeler, başlı başına imgebilim başlığı altında ve imgebilim inceleme yöntemleri uygulanarak incelenmelidir. İmge, sadece edebiyatta değil aksine psikoloji, resim, mimari vb. alanlarda da varlığını sürdürdüğü için şöyle bir tanım yapmak yanlış olmayacaktır: İmge, önyargıları veya yargıları ortaya çıkarma özelliğiyle çok fazla yorumlama ve görünüm evrenine sahip olan, çoğunlukla öznel tutumla üretilen, tasarım ve yaratı arasındaki bağ ile ortaya çıkan, dilin çeşitli söz sanatlarından yararlanılarak zihinde oluşturulan resim, görünüm, tasavvur ya da görüntüdür.² Burada üzerinde durulması gereken konu, imgelerin birer gösterge değil, görünüm ya da görüntü olduğudur. Göstergeler, alıcıda gösteren-gösterilen ilişkisine dayalı olarak oluşurken, imgeler gönderici ile alıcı arasındaki kanalda oluşmaktadır. Bunun dışında, dilsel ya da dil dışı her tür gösterge, gösterilen-anlam yüzüyle insan zihninde çok çeşitli çağrışım ve tasarım uyandıran araçlar olma özelliğiyle de imgeden farklılık göstermektedir. (Mitchell, 2008; Ulağlı, 2006) İmgebilimin genel tanımını Issiana (2010: 6) şöyle yapmaktadır: "İmgebilim, toplumların birbirleri hakkındaki imgeleri farklı açılardan ele alıp irdemesi ile onların birbirleri ve kendileri hakkında bilinçlenmelerini sağlayan, toplumların ortak ve farklı yönlerini bulup ortaya çıkartarak kimlik sorunlarına ışık tutan, bu yönleriyle de insanların birbirlerinin özelliklerine saygı göstermelerini, birbirlerine hoşgörüle bakmalarını sağlayan, insanlar ve bilim dalları arasında köprü kuran bir bilim dalıdır." Çizime dayalı resimler olan karikatürler, Rose'nin (2001: 15-17) de ifade ettiği gibi imge türlerinden grafik imge türüne girmektedir ve çalışmaya konu olan karikatürler incelenirken grafik imge inceleme yöntemleri kullanılacaktır. İmgeler aynı zamanda *ötekini* anlama biçimleri olduğundan

² Bu tanım, bu çalışma için tarafımdan geliştirilmiştir.

ötekinin ya da yabancınn görünümünü araştırma nesnesi yapmaktadır. (Logvinov, 2003: 203) Bu çerçevede, 2015-2018 yılları arasında yayımlanan karikatürlerde Türklerin hangi yönleriyle öne çıktığını incelemek faydalı olacaktır.

3. Alman Karikatürlerinde Türklere Karşı Sosyopolitik Söylem

Karikatür-1

Karikatür-1’de Alman Şansölyesi Angela Merkel’in dönemin Türkiye Cumhurbaşkanı karşısında duruşunu bozduğu vurgulanırken, Türkiye Cumhurbaşkanı ile Alman Şansölyesi arasındaki dostluk ilişkileri abartılarak aktarılmıştır. Burada, Merkel’in meclis oturumunda, TV röportajında ve parti kurulunda aynı pozisyonda durduğu, ancak Erdoğan’ın yanında yalvarma pozisyonu aldığı gösterilirken, Merkel’in dönemin Türkiye Cumhurbaşkanı’ndan hem korktuğu hem de bir şey talep etmekten çekindiği algısı yaratılmıştır.

Karikatür-2

Karikatür-2’de dönemin Cumhurbaşkanı Erdoğan’a oy veren seçmen kuzu olarak tasvir edilmiş ve koyunun elinde tuttuğu pankartta Cumhurbaşkanı kurtarıcı olarak aktarılmıştır. Cumhurbaşkanı makamında oturan Erdoğan ise, kurda benzetilmiş ve konuşma balonunda “rüya gibi” söylemiyle kuzuya benzetilen seçmenin kurda benzetilen Cumhurbaşkanı için büyük bir ziyafet olduğu kurdun elinde tuttuğu çatal ve bıçaktan anlaşılırken, seçmenin bundan bihaber olduğu aktarılmıştır. Ayrıca,

Türk seçmenin kurtarıcı olarak gördüğü kişinin onların en büyük düşmanı olduğu düşüncesi de kuzu ve kurt eğretilmelerinden yararlanılarak deyimsele anlamla vurgulanmıştır.

Karikatür-3

Bir hâkim kürsüsünün resmedildiği Karikatür-3'de mahkeme başkanı ve diğer iki hâkimin aynı kişiler olarak aktarılması, kararların tek bir kişinin ağzından çıktığını ortaya koymaktadır. Hâkim olarak resmedilen kişinin dönemin Türkiye Cumhurbaşkanı olması da, kararların yasal hükümlere göre değil, aksine Cumhurbaşkanının isteklerine göre verildiğini vurgulamak amacıyla ileri gelmektedir. Karikatürist burada, ironi unsurundan da yararlanarak konuşma balonunda "burada elbette sadece hak ve hukuka göre yargılıyoruz" diyen Erdoğan'a yönelik eleştirisini daha yukarıya taşımıştır. Hak ve hukuka uygun yargılama yapması gereken üç hâkimin de aslında Cumhurbaşkanına bağlı olduğunu abartı unsurundan yararlanarak aktaran karikatürist, Türkiye'deki son dönem yargı sisteminde verilen cezaların usulsüz olduğu düşüncesini de yine çizimiyle okura aktarmıştır.

Karikatür-4

Göçmen kuşağın Almanya'daki uyum sürecine gönderimde bulunulan Karikatür-4'de, Türkiye'de o dönem gerçekleştirilen referandumda göçmenlerin de oy kullanması konu edilirken, Türkiye Cumhuriyeti'nin başkanlık sistemine geçişi konusunda yapılan oylamada "evet" oyu veren bir göçmenin uyum sürecinin sorgulandığı anlaşılmaktadır. Muhabirin konuşma balonundaki "Almanya'da üçüncü kuşağı yaşıyorsunuz ve EVET oyu kullandınız! Siz, kötü entegre olmuşsunuz!" yazısıyla yine siyasi açıdan dönemin Türk iktidarına gönderimde bulunulurken, Almanya'da on yıllardır yaşayan ve Türkiye'de oy kullanan seçmenlerden "evet" oyu verenlerin hâlâ Almanya'ya uyum sağlayamadığı mesajı doğrudan aktarım yoluyla verilmiştir. Muhabirin tutumuna karşın göçmenin verdiği "Hayır, çok iyi! Artık hiç Türkçe anlamıyorum!" cevabı da hem dil ve kimliğin kaybolmasını işaret etmekte hem de okurda "Almanya'da yaşayan Türkler, Türkçe yerine sadece Almanca bildikleri zaman kendilerini Almanya'ya uyum sağlamış gibi hissediyorlar" düşüncesi oluşturmaktadır. Bu bağlamda ele alındığında bile, dönemin Türkiye Cumhurbaşkanı'nın Alman karikatüristler tarafından çok sert bir tutumla eleştirildiği gözden kaçmamaktadır. Yine "evet" oyu kullanan seçmene yönelik "siz, Türkiye'nin lehine olan ancak Almanya'nın istemediği bir evet oyu kullanarak Almanya'da kabul göreceğinizi mi sanıyorsunuz?" şeklinde okurda oluşturulan düşünceyle göçmen kuşağın halen Alman karikatürlerinde alay konusu olmaya devam ettiği görülmektedir.

Karikatür-5

Karikatür-5'de sınırdan Türkiye'ye giriş yapmakta olan ve elinde gazete tutan bir kişi resmedilmiştir. Girişin diğer tarafında duran polis memurunun şahsın geçişi sırasında cihazın alarmı çaldığı için konuşma balonunda "Dikkat! Alarm!" dediği görülmektedir. Buna karşın, Türkiye tarafında duran polis memurunun "Bir gazetesi var!" diyerek nişan aldığı aktarılmıştır. Burada asıl anlatılmak istenen düşünce "sınırdan prosedür gereği alınması önem arz eden güvenlik önlemleri olması gerekirken, yazılı basına karşı Türkiye'de olumsuz düşünceler olduğu ve elinde gazete taşıyan bu adamın potansiyel suçlu gibi algılandığı"dır. "Türkiye'de basına ve gazetecilere baskı yapıldığını, hatta onların terörist gibi algılandığını" okurda hissettiren Alman karikatürist, aynı zamanda "Türkiye'de yazar ya da iyi bir okursanız polis tarafından size silah doğrultulması kaçınılmazdır" düşüncesini de oluşturmuştur.

Sonuç

Tarih sahnesinde ikili ilişkileri 500 yılı aşkın süredir devam eden Türkiye (Osmanlı Devleti) ve Almanya (Prusya İmparatorluğu) arasında yer yer düşmanlık etkin rol oynasa da, tarihin önemli anlarında iki ülkenin dostluk çatısı altında birleştiği görülmüştür. Ancak, Luther öncülüğünde başlayan Türkleri ve Müslümanları düşman görme siyaseti XXI. yüzyılda da devam etmiştir. Bu yüzyıl öncesi Türklere yönelik yargılar ve düşmanlık Alman karikatürlerine konu olurken, 2015-2018 yılları arasında yayımlanan karikatürlere bakıldığında, daha çok politik söylemlerin rol oynadığı saptanmıştır.

Propagandanın iyi bir biçimde kullanıldığı türlerden birinin karikatür olduğu bilinmektedir. Bu sebeple, çalışmayı oluşturan 2015-2018 yılları arasında yayımlanan, Türkleri konu alan karikatürlerde dönemin Türkiye Cumhurbaşkanı'nın sıklıkla eleştiri konusu olduğu görülmüştür. Bu karikatürlerde onur kırıcı ve abartılı söylemler tespit edilse de, imge yorumlama yöntemleri çerçevesinde nesnel yorumlama yöntemi tercih edilerek Alman karikatürlerine Türklerin hangi bağlamda konu oldukları saptanmıştır. Dönemin Türkiye Cumhurbaşkanı'nın bazı söylemlerinin karikatürlere abartılı biçimde yansıtıldığı görülmüştür. Cumhurbaşkanı için karikatür okurunda oluşturulan imgelerle, Türkiye'ye ve Türklere yönelik düşmanlığın tırmandırılmaya çalışıldığı anlaşılmıştır. Bununla birlikte, karikatürlerde sürekli Türkiye'deki demokrasiyi suçlayan karikatüristlerin yine demokratik bir hak olan yöneticiyi seçme özgürlüğünü eleştirel bir ifadeyle dile getirdikleri görülmüştür. "Türkiye'de basın özgürlüğü yoktur" algısını oluşturmak isteyen Alman karikatüristlerin, bu konuyu da karikatürlerin abartı özelliği sayesinde yine önyargılarından hareketle oluşturdukları gözlemlenmiştir. Ayrıca, artık Almanya'da 60. yılını doldurmak üzere olan Türk göçmenlerin uyum sorunları varmış gibi halen karikatürlere konu edilmesi şaşırtıcı olmuştur.

Uluslararası boyutlarda bakıldığında, iki ülke arasında atılacak sağlıklı işbirliği adımlarının iki ülke tarafında da olumlu karşılanacağı bir gerçekken, karikatüristlerin ellerindeki karikatür kozunu düşmanlık yaratmak için kullanması ilişkilere zarar verici nitelikte görülmektedir. Bu bağlamda, çalışma konusunu oluşturan karikatürlerde, ilişkiler asırlara dayansa da, Türklerin halen düşman gibi gösterildiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Kaynakça

- Altıntaş, Y. Z. (2013). Prusya'dan Alman İmparatorluğu'na: Osmanlı ile İlişkiler, Perspektif, (218), 46-50.
- Best, O. F. (1980). Handbuchliterarischer Fachbegriffe: Definitionen und Beispiele, Frankfurt am Main: Fischer TaschenbuchVerlag.
- Büyüktopçu, M. B. (2014). Alman Karikatürlerinde Türk İmgesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Coşan, L. (2009). Tanrım Bizi Türklerden Korum, İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Gombrich, E. H. (1992), Sanat ve Yanılsama: Resim Yoluyla Betimlemenin Psikolojisi, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Issiana, A. (2010). The Image of the Turk in Europe from the Declaration of the Republic in 1923 to the 1990s, İstanbul: IsisPress.
- Lammel, G. (1995). Deutsche Karikaturen, Stuttgart: Metzler Verlag.
- Logvinov, M. I. (2003). Studia Imagologica: zwei methodologische Ansätze zur komparatistischen Imagologie, Germanistisches Jahrbuch GUS „Das Wort“, s. 203-220.
- Mitchell, J. W. T. (2008). Bildtheorie, Berlin: Suhrkamp Verlag.

- Ortaylı, İ. (2015). Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Preston, M. J. (2006). Cartoons, University of Michigan Library: Scholarly Publishing Office.
- Rose, G. (2001). Visual Methodologies: An Introduction to the Interpretation of Visual Materials, Sage.
- Ulağlı, S. (2006). İmgebilim Ötekinin Bilimine Giriş, Ankara: Sinemis Yayınları.
- Yıldırımaz, S. (2019). Almanlar Yenildiđi için Biz de Yenik Sayıldık: Bir Mitin İzini Sürmek, Toplumsal Tarih, (302), S.56-62.
- Yılmaz, V. (1993). Birinci Dünya Harbi'nde Türk-Alman İttifakı ve Askeri Yardımlar, İstanbul: Cem Ofset Matbaacılık.

Karikatürler için Kaynakça

Karikatür-

1https://www.rnz.de/cms_media/module_img/277/138520_1_slidergallerydetail_image_7f5d07f9cb272445f90849f132a1d7ba.jpg ErişimTarihi: 11.09.2019

Karikatür-2

https://www.rnz.de/cms_media/module_img/347/173891_1_slidergallerydetail_image_d2ca60b5f1e16c715536a2765e741eca.jpg ErişimTarihi: 11.09.2019

Karikatür-3:

https://www.rnz.de/cms_media/module_img/539/269550_1_slidergallerydetail_image_1b3307de018d6ec.jpg ErişimTarihi: 11.09.2019

Karikatür-4:

https://www.rnz.de/cms_media/module_img/452/226174_1_org_image_971a589fa17ccd524ab642986381c79c.jpg ErişimTarihi: 11.09.2019

Karikatür-5:

<http://www.schwarwel.de/wp-content/uploads/2017/02/170228presse-col1000-karikatur-schwarwel.jpg> ErişimTarihi: 11.09.2019